

**ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ П. П. ЛІТУНА
(12.07.1937 – 25.01.2013)**

П. П. Літун – відомий вчений в галузі популяційної генетики культурних рослин, генетики кількісних ознак, теорії адаптивної селекції, основ польового досліду та застосування інформаційних технологій і комп'ютерної техніки в селекційних і генетичних дослідженнях, кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник.

Літун Павло Павлович народився 12 липня 1937 році в селищі Гути Богодухівського району Харківської області. Напряму своєї професійної діяльності він визначив в 1952 році, коли після закінчення Шарівської середньої школи поступив до навчання в Старо-Мерчанський сільськогосподарський технікум (1952–1954 рр.), який закінчив з відзнакою. Перші кроки в науковій роботі ним було зроблено в студентських наукових гуртках Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва (1954–1961 рр.), який він також закінчив з відзнакою. В них під керівництвом П. П. Грінченка, вченого з великим практичним досвідом, Павло Павлович освоїв базові положення теорії польового досліду і статистичного аналізу результатів досліджень, що стало в майбутньому одним із напрямів його наукової діяльності. В цьому ж інституті П. П. Літуном було розпочато професійну діяльність у відділі насінництва при кафедрі селекції, де він працював на посадах молодшого (1962–1963 рр.) і старшого наукового співробітника (1963–1964 рр.).

З 1964 року наукова робота і все життя П. П. Літуна було пов'язане з Українським науково-дослідним інститутом рослинництва, селекції і генетики ім. В. Я. Юр'єва (нині – Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН). Після закінчення аспірантури під керівництвом відомого вченого В. Г. Вольфа він успішно захистив кандидатську дисертацію за темою «Польовий дослід в селекції» (1967 р.), після цього працював у лабораторії польових дослідів і обчислювальної техніки на посадах молодшого (1967–1968 рр.), старшого наукового співробітника (1968–1973 рр.), а з 1973 по 1979 рр. – завідувача лабораторії. В 1975 році П. П. Літуну було присвоєно звання старшого наукового співробітника. В 1977 році його було обрано головою методичної комісії інституту, обов'язки якого він виконував до виходу на пенсію. В 1979 році в інституті було організовано відділ генетики з лабораторіями генетики кількісних ознак та генетики гетерозису, завідувачем якого П. П. Літун працював з 1979 по 2002 рік і одночасно завідував лабораторією генетики кількісних ознак. Після її реформування у відділ генетики і фізіології він очолював цей відділ з 2000 по 2003 рр. У 2004-2010 рр. П. П. Літун працював провідним науковим співробітником лабораторій генетики і біотехнології та біосировинних ресурсів.

Лабораторією польового досліду під керівництвом П. П. Літуна було розроблено алгоритми і програми статистичного аналізу результатів дослідів у селекції та генетиці рослин для обчислювальних машин типу "Промінь", "Мир 2" та "СМ 11". Це було значним кроком в оптимізації математичного та інформаційного забезпечення досліджень з селекції та генетики культурних рослин, а лабораторія була провідною в застосуванні обчислювальної техніки в наукових дослідженнях і базовою для розвитку математичного та інформаційного забезпечення досліджень у рослинництві на всіх поколіннях міні-ЕОМ та ПЕОМ.

Вагомий вклад П. П. Літуном внесено у розробку методологічних основ селекції польових культур, виявлення природи та механізмів прояву мінливості і спадковості кількісних ознак, системних явищ гетерозису та адаптивності. Було теоретично обґрунтовано моделі еколого-генетичного та системного генетичного контролю кількісних макроознак, вирішено методологічні і методичні проблеми оцінки селекційної та генетичної цінності вихідного матеріалу в гетерозисній та комбінаторній селекції за макроознаками та системними властивостями.

Пріоритетною розробкою П. П. Літуна є теоретичне і експериментальне обґрунтування системного генетичного контролю макроознак, які визначають комерційну цінність сортів і гібридів польових культур. Під його керівництвом розроблено концепцію та алгоритми селекційно-орієнтованого системного аналізу, багатомірного генетичного аналізу і кібернетичного моделювання, спрямовані на реалізацію програм селекції на макроознаки. Також ним було розроблено генетико-статистичні параметри оцінки селекційної і генетичної цінності вихідного і селекційного матеріалу, стратегії застосування в селекційному процесі сучасних інформаційних технологій та комп'ютерної техніки.

З 1974 року під керівництвом П. П. Літуна проводили щорічні курси підвищення кваліфікації наукових співробітників з експериментального, математичного та інформаційного забезпечення досліджень з селекції і генетики кількісних ознак, які діють і на теперішній час.

Теоретичні та експериментальні розробки Павла Павловича Літуна з позицій системного підходу дають можливість вирішувати теоретичні та практичні проблеми селекції польових культур. Успіх його досліджень значною мірою обумовлено широкою кооперацією з науковими співробітниками різних спеціальностей – селекціонерами, генетиками, фітопатологами, фізіологами, рослинниками та ін. Результати його досліджень опубліковано в понад 250 наукових працях, семи монографіях та чотирьох навчальних посібниках, втілено в десяти авторських свідоцтвах на винаходи і корисні моделі, сорти і гібриди польових культур.

Наукові досягнення П. П. Літуна високо оцінено ученими України та зарубіжних країн, про що свідчать посилання на його наукові праці, що зустрічаються майже в кожній дисертаційній роботі і монографії, в наукових статтях у галузі сільськогосподарських та біологічних наук. Павла Павловича неодноразово нагороджували грамотами та відзнаками НААН та інституту, за наукові роботи, він був лауреатом премії УААН «За видатні досягнення в аграрній науці» та ін. Його ім'я внесено до книги «Українські вчені – аграрії 20 сторіччя».

Літун Павло Павлович є прикладом невтомного дослідника і ученого високого рівня, а його оригінальні ідеї та розробки продовжують своє життя в аграрній науці.

Коломацька В. П.,
доктор с.-г. наук, вчений секретар